

Tage Kaarsted: Ove Rode – en politiker bliver til. Udg. af Institut for Presseforskning og Samtidshistorie. Århus, Universitetsforlaget 1963. 222 s ill. (I).

Tage Kaarsted: Ove Rode som partipolitiker. Udg. af Institut for Presseforskning og Samtidshistorie. Århus 1971. 264 s. ill. (II).

I 1963 udkom første del af Tage Kaarsteds Ove Rode biografi. Den skildrer Rodes liv frem til 1901. I 1971 udsendtes anden del, dækkende perioden fra 1901 til 1913. Her stiller Kaarsted i udsigt, at han vil gøre biografien til trilogi. »Det er mit håb senere at behandle Ove Rodes virksomhed efter 1973« (II,7).¹ Tage Kaarsteds flid og præstationsevne er velkendt. At bruge dette – publikationen af bind III – som undskyldning for endnu en forhaling af anmeldelsen vil dog næppe være acceptabelt. Der foreligger her et stort og bredt anlagt værk – afsluttet og afrundet – som har krav på en udførlig omtale.

Udgangspunktet for Kaarsteds Ove Rode-studier går tilbage til en prisopgave om Ove Rode som pressemand. Men de her foreliggende bind repræsenterer en betydelig omarbejdelse og en væsentlig udvidelse af opgaven. Det er dog karakteristisk, at bind I er langt mere præget af at være udsprunget af en pressehistorisk afhandling end det følgende bind. I bind I er så at sige alle væsentlige kapitler koncentreret om Rode som journalist og bladudgiver i forbindelse med analyser af pressens muligheder og vilkår. Bind II har derimod kun et par kapitler af pressehistorisk karakter – omend Rodes virke som politisk redaktør af 'Politiken' vel var hans mest betydningsfulde arbejde i perioden. Kaarsted skriver selv, at Rode i perioden 1905 til 1913 »skrev . . . så godt som hver dag – i realiteten kun afbrudt af ferier – Politikens politiske lederartikler, ofte to pr. dag foruden spredte mindre kommentarer« (II, 69).

Disse forhold rammer en væsentlig problemstilling i værket: Har ønsket om at blive politiker været det overordnede sigte med Rodes forskellige gøremål? Kaarsted mener ja. Rode har næppe haft en journalistisk karriere som målet. Kaarsted synes at have bl. a. dette formål med sin undersøgelse, at påvise, at sammenhængen i Ove Rodes liv gives ved at betragte Rodes ønske om at blive politiker i forbindelse med de vilkår og muligheder, der eksisterede for at realisere dette ønske.

Skønt pressehistorien af mere generel karakter ikke desto mindre er en betydningsfuld del af værket, må det dog således først og fremmest ses som en bibliografi: en historisk redegørelse for et livsforløb, hvor problemstillinger som Ove Rodes egenart, de givne påvirkningsfaktorerers be-

¹ Tage Kaarsted har i 1972 udgivet Indenrigsminister Ove Rodes dagbøger 1914–1918. Skrifter ud. af Jysk Selskab for Historie, 29. Århus. Her nævnes ligeledes afslutningen af Ove Rode biografien med en fremstilling af perioden 1913–1933.

tydning og forsøget på at placere Rode i en social og politisk sammenhæng må blive de afgørende. Kaasted har ikke leveret en panegyriske fremstilling. Der er tværtimod tale om en sober, nuanceret og velafvejet skildring, vurdering og placering af Ove Rode som menneske og politiker frem til 1913.

Hvem var så denne Ove Rode? Var han, som skildret af ungdomsvennen Georg Bendix, »en smuk, slank yngling, forgudet af kvinder som af mænd. En underlig blanding ... fuldt af godt og galt – egensindig, og dog let påvirkelig, altid et mandfolk trods sit blide og stemningsfyldte sind« (I, 57). Eller var han, karakteriseret af højrepolitiker L. V. Birch (II, 235), »en mynde, der er i færd med at blive fed, en prosaisk poet, en mand, som på samme tid er gentleman og perfid, en doven digter, der blev en uhyre flittig praktiker, en Uffe hin Spage, der en skønne dag blev ærgerrig, og ville være minister«. Eller viser citaterne et udviklingsforløb?

Hvorfor endte denne mand som en af de mest betydningsfulde politikere i nyere dansk historie, en betydning, som ikke mindst skyldtes hans position som indenrigsminister før, under og efter den første verdenskrig (1913–20), hvor han via den omfattende styring af handelspolitikken og vareforsyningen i praksis erhvervede en magtplatform af en hidtil ukendt størrelsesorden – og teoretisk udmøntede denne praksis til visioner om en ny tids rammeøkonomi og en samfundsstyret social og økonomisk udvikling? Kaarsted har søgt at give svaret i dette værk. I bind I skildres slægt og barndom. Milieuet var intellektuelt-politisk-pædagogisk, et forsøg på en sammensmeltning af nationalliberalisme og grundtvigianisme. Forældreparret dr. phil. Gottfred Rode og Margrethe Rode (Orla Lehmanns datter) drev en skole, Skovgaard Højskole, som skulle sigte imod »at gøre noget for, at folket kunne bruge sin frihed på en bedre måde, d.v.s. lade være at stemme på Venstre« (I, 18). Men forældrene blev separeret, og efter faderens død flyttede Margrethe Rode til Norge med sine børn og blev gift der. I 7 år – skoleårene frem til studentereksamen – var Ove Rode i Norge, hvor han allerede tidligt deltog i det politiske liv. Dette ophold karakteriseres som »en betydelig sindsudvidelse for Rode. Her dannedes de første træk i hans idégrundlag«. (II, 229).

Herefter skildres Rodes »violette« periode, hvor han som oprører, vred ung mand (I, 106), som elegantier og certosaherre (I, 96) lavede »revolution« i studenterforeningen, stiftede og redigerede det talentfulde, studentikose blad 'Piraten' i dets korte levetid (i 1887) – og få år efter ledede det litterære oppositionsblad 'København'. En egentlig indignation over for de eksisterende sociale tilstande – noget som senere skulle blive et karakteristisk træk ved den Rodeske politik – synes ikke at aftegne sig. Det var mere kampen mod – og foragten for spidsborgeriet og et koketteri med champagne, franske romaner og franske cigaretter som domine-

rede (f. ex I, 56). Karakteristisk er en programlignende artikel fra »København«, som erklærer, at »vi – sønner af bourgeoisiet – må føre den samme kamp for vor tilværelse, som arbejderne i deres samfundslag må føre . . . Lad være, at fordringerne til livet er forskellige, at arbejderne kæmper for brødet der, hvor vi slås for pålægget« (I, 98). Kaarsted bemærker da også rigtigt, »at der ikke er meget at hente i 'Piratens' politiske linie til forståelse af Ove Rodes politiske virksomhed« (I, 63). Dette må for så vidt også gælde 'København'. Det er derfor nok en anelse modsætningsfyldt, når Kaarsted fastholder, at Ove Rode var besjælet med en »radikal grundopfattelse, som han aldrig forlod« (I, 106), og at der »under alle Ove Rodes bestræbelser var . . . en radikal grundholdning, . . . som . . . gik tilbage til oplevelsen af Johan Sverdrup« (II, 29). Oppositionen mod »jammerlighed«, mod »sammensmelten«, mod »vrøvl« var vel mere karakteristisk i denne periode end en velfunderet grundopfattelse.

Men Københavnertiden modnede Ove Rode. Og kampen mod Alberti, som i første omgang endte med et nederlag for Rode og efterfølgende fængselsophold, var afgørende medvirkende til at ændre den blotte opposition til en mere målrettet, social indignation. Ove Rode var, med Kaarsteds ord, blevet voksen (I, 132). Nogen markant ændring var der dog imidlertid ikke tale om. Rode syntes fortsat mere indstillet på en journalistisk løbebane end noget andet. Han havde, jvf. Kaarsted afgjort journalistiske evner og et sikkert journalistisk instinkt. Og i sine universitetsstudier havde han ikke drevet det til mere end filosofikum. Dette forhold tolker Kaarsted delvis som en følge af, at han havde sin morfar, Orla Lehmann, som ideal (I, 41). »Af en sådan slægtsinspiration kan nok følge en utålmodighed i ungdommen, en tilbøjelighed til at springe mellemliddene, f. eks. en solid uddannelse over, idet man anser sig for tilstrækkeligt dækket ved oprindelsen og den vitterlige begavelse«.

En anden udvej var naturligvis at blive politiker. Men megen politik var der ikke i de følgende kapitler af Ove Rodes liv: med ansættelsen ved 'Politiken' med speciale i satirisk petit-journalistik og virksomhed som kritiker og dramatiker. Men fra midten af 1890'erne skete der en række ændringer, som pegede i retning af større politisk engagement. Fra 1897 – som næsten 30-årig – blev Rode ansat som redaktionssekretær ved 'Politiken', en stilling som ganske vist ikke gav ham nogen større indflydelse på bladets politiske linie, men som tvang ham ind i et krævende systematisk, organiserende arbejde, en form for arbejde, som skulle blive hans force og udgangspunkt som politiker. I 1898 blev han opstillet for reformpartiet på Møen, men blev ikke valgt. En egentlig politisk løbebane var hermed påbegyndt. Om Ove Rode var næsten prædestineret til at blive politiker, som Kaarsted synes at mene, idet han f. eks. også understreger, at Rode *ville* være politiker, og derfor også måtte tænke på en

ydre position, som han lettest ville kunne skaffe sig via 'Politiken' (II, 9) – eller om Rode har villet bruge en mulig position i det politiske liv til at styrke sin journalistiske karriere, er svært at afgøre. Givet er det – som det også fremgår senere, at Rode havde en række odds imod sig. Han blev politiker på trods.

Med systemskiftet afsluttes første bind. Med fuld ret argumenterer Kaarsted, at en ny fase herefter indledes for Rode. Hans parti er kommet til magten, den Hørup-Hageske fløj, som han følte sig tilknyttet til, stod rimeligt stærkt. Han stod på en god fod med den stærke mand, I. C. Christensen. Han nød desuden »sine fællers kvalificerede tillid« som formand for Studentersamfundet (I, 191). Vejen lå åben – til journalistik eller politik.

Det blev politik. Bind II har den rammende titel: »Ove Rode som partipolitiker«. Vi får her en kronologisk gennemgang af tiden fra systemskiftet til 1913. Som følge af Hørups udnævnelse til minister søgte Rode forgæves at blive 'Politikens' redaktør. Men Edvard Brandes var ikke villig til at afgive nogen form for suverænitet. Først i 1905 kom »paladsrevolutionen« på 'Politiken', som medførte, at Rode blev politisk redaktør. Ud over et kapitel om politisk polemik 1905–06 og en udførlig redegørelse for Albertisagen, er pressestoffet trådt i baggrunden for en udførlig gennemgang af og en interessant analyse af Rodes politiske – eller rettere partipolitiske engagement. Det strækker sig fra skildringer af Rodes andel i skabelsen af det radikale parti, til de efterfølgende valgkampe, de radikales regeringsdannelsesproblemer i 1909 og igen i 1913 samt grundlovssagen. Rodes virke som borgerrepræsentant i København er ligeledes genstand for udførlig omtale. Bindet er afsluttet med Rodes udnævnelse til indenrigsminister, og Kaarsted benytter lejligheden til at konkludere sit inciterende dobbeltbind med en analyse af Ove Rode som partipolitiker.

Værket er smukt udstyret og indbydende. Det rummer spændende, underholdende og velskrevet læsning. Det er fuldt af interessante iagttagelser og overvejelser, og det krydres af et væld af rammende og karakteristiske karikaturtegninger samt af en række instruktive fotografier, som vidner om Kaarsteds omhu, idet alle personerne er korrekt identificeret. Rode-biografien er et redeligt og dygtigt rekonstruktionsarbejde, som fremlægger et omfattende materiale. Men hvordan ser det ud med disse fremlagte brikker; udgør de nu den mosaik, som Kaarsted taler om i sin konklusion (II, 228)? Kan der nu af detaillerne udkrystalliseres en syntese? Kaarsted svarer ikke direkte på dette spørgsmål – og hvad der i givet fald skulle være syntesen bliver ikke helt klart. Har hovedopgaven været, som det er antydnet, at påvise at Rode bevidst har sigtet mod den politiske karriere – og at han så blev politiker – enten på trods af en række vanskeligheder – eller i kraft af en række faktorer, som skulle være

fremmende for en karriere i partipolitikerfaget – eller måske begge dele, så er denne hovedopgave ikke fuldt lykkedes. Billedet af Rode står fortsat flimrende efter gennemlæsningen. Kaarsteds analyser og tolkninger står ikke fuldt overbevisende og prægnante tilbage. Rimeligt er det at antage, at noget sådant ikke er muligt på det eksisterende kildegrundlag – så dybtgående og mangfoldigt det end måtte være. I så fald burde Kaarsted have fremhævet, at de vigtigste spørgsmål fortsat står åbne.

Kaarsted opstiller en idealtypemodell à la Weber, som opregner – sådan må den forstås – hvad der kræves for at en partipolitiker bliver indflydelsesrig og betydelig (II, 228 f.). Der opstilles følgende kriterier: 1. Et godt placeret parti. 2. En politik med bæredygtige idéer. 3. En sikker valgkreds, hvis vælgere genkender sig selv i ham, eller ser op til ham. 4. Han bør ikke være for særpræget eller ualmindelig. 5. Han bør være idérig, rådsnar og virkelighedsnær. 6. Have situationsfornemmelse. 7. Kunne formulere sine synspunkter. 8. Have sans for dialektik. 9. Have en uangribelig vandel (»være usårlig over for såvel missionærer som skatteinspektører, promillevogtere og statsautoriserede revisorer«). 10. Have viljestyrke og ærgerrighed. 11. Men »først og sidst må han have gode nerver. Det er forudsætningen. Uden den blegner alle de nævnte dyder, hvis man er partipolitiker«. Ejendommeligt nok bringes dette sæt af krav ikke direkte i anvendelse over for Rode. Der gives ingen explicitte svar på, om Ove Rode i hvert enkelt tilfælde kan stå prøven. Men der synes ingen tvivl om hovedresultatet: Ove Rode var en indflydelsesrig og betydelig partipolitiker. Kaarsteds egen vurdering er, at han var den mest – ikke alene politiske men også mest partipolitiske af samtidens politikere.

Men lad os gennemprøve Kaarsteds »model« på det materiale han har fremlagt, uden dermed at tage stilling til om skemaet er relevant.

1. og 2. Et godt placeret parti med bæredygtige ideer kan man vist roligt kalde Det radikale Venstre, som 4 år efter partiets fødsel dannede regering og igen blev regeringsparti 1913–20. Rode havde været et af partiets mest indflydelsesrige fædre. De bæredygtige ideer blev manifesteret i Odenseprogrammet. M. h. t. programmets tilblivelse tildeles Munch dog den største rolle (II, 63). Dette hindrer dog ikke Kaarsted i – senere – at betegne partiet som Rodes værk (II, 233)! Men denne karakteristik går dog formodentlig på Rodes store indsigt i og arbejde med partiets organisationsapparat, (jfr. II, 84).

At udmønte de bæredygtige ideer i alt for bestemte doktriner var ham imod (II, 63). Hans såkaldte »radikale grundopfattelse«, som satte grænser for, hvor langt han kunne gå (II, 64), er nok særdeles vanskelig at identificere. Men at den var forskellig fra P. Munchs er hævet over enhver tvivl. Kaarsted understreger også, at Rodes grundopfattelse bød ham holde igen på Munch (II, 63).

3. Den tredje faktor – »en sikker valgkreds, hvis vælgere genkender

sig selv i ham eller som ser op til ham« – synes at være en af de vanskeligste at få til at stemme med Rode. En sikker valgkreds opnåede Rode først fra valget i 1910, nemlig Kalundborgkredsen. Denne kreds opnåede Rode efter et suppleringsvalg, efter at Krabbe nedlagde sit mandat som følge af uro omkring hans accept af udnævnelse til kammerherre. Men Kalundborgkredsen blev ham siden en god valgkreds lige så længe, han stillede sig (II, 206). Kredsen blev, bemærker Kaarsted, den platform, der gjorde det muligt for ham at øve sin gerning som statsmand under verdenskrigen. Men indtil da havde hans politiske karriere ikke været synderlig succesfuld. Han havde tabt valg og opstillinger i 1898, 1903, 1907 og i maj 1910. Han havde kun været folketingsmand fra 1909–1910 valgt i Holbækkredsen. Men – når en sikker valgkreds er så væsentlig – er det først fra 1910, at Rode kan betragtes som en betydningsfuld politiker? Dette stemmer imidlertid ikke overens med Kaarsteds opfattelse af Rode. Han har jo netop fra 1905 og fremefter betragtet Rode som *partipolitiker*.

Vælgeridentifikation har der ikke været noget af. Dette formulerer Kaarsted eksplicit. »Han forløste i disse år næppe noget i folket, der ikke genkendte noget af sig selv i ham« (II, 237). Han understøtter det med nogle betragtninger om, at der blandt de danske vælgere har været en tilbøjelighed til at holde sig til politikere, hvor man genkender noget af sig selv. For megen brillans, for stor begavelse gør folk tøvende, for sådanne egenskaber anses for at gå ud over både karakter og samfølelse med den jævne mand (II, 237).

4. Præget af det ualmindelige og af det særprægede skulle også mindske mulighederne for at være en betydelig partipolitiker. Dette falder godt i tråd med den ovennævnte faktor. Var der noget Rode var, må det at være ualmindelig og særpræget (f. ex. I, 176). Kaarsted fremhæver dette forhold i en sammenligning mellem I. C. Christensen og Rode. Han mener, at bortset fra, at de begge var glimrende taktikere, så havde I. C. alt det, som Rode ikke havde – og Rode havde alt det, som I. C. ikke havde, nemlig ånd, vid og elegance og et musisk sind, som ret beset ikke uden videre var gode egenskaber at bygge på for en, der håbede på en politisk løbebane i Danmark, men snarere noget som kunne virke retarderende (II, 78).

5. og 6. Kravet om idérigdom, rådsnarhed og virkelighedsnærhed, samt om situationsfornemmelse må siges i udpræget grad at være opfyldt i tilfældet Rode (f. ex. II, 45, 63, 237). Men på den anden side er Kaarsted imidlertid opmærksom på, at disse egenskaber nu alligevel ikke altid er positive set ud fra idealpolitikermodellen. F. eks. fremfører han, at Rodes associations- og idérigdom – i forbindelse med andre egenskaber – kunne give hans fremførelse et mindre troværdigt præg end den ensporede, bastante, primitive og urokkelige politikers (II, 237). Lige-

ledes fremhæver Kaarsted Rodes – hvad man kunne kalde – manglende beslutsomhed, som gav sig udtryk i udskydelse af afgørelser til sidste sekund (II, 54), en egenskab som imidlertid også kan tilskrives situationsfornemmelsen, fingerspidsfølelsen, som Rode, som den pragmatiske politiker han var (hvor meget man så end understreger hans radikale grundfølelse) forstod at udnytte til det sidste.

7. Angående det næste krav må det fremhæves, at Rode nok tidligt kunne formulere sig skriftligt – både levende, engageret og følelsesmæssigt (II, 128). Til at begynde med havde han imidlertid store vanskeligheder som taler. Rode måtte døje mange kvaler, før han havde vundet den sikkerhed og myndighed på en talerstol, som senere skulle gøre ham til en af »rigsdagens fineste og mest beåndede talere« (I, 57; II, 187).

8. Sansen for dialektik havde Ove Rode, hvilket Kaarsted da også fremhæver eksplicit (f. ex. II, 172). Men der var også sider ved Rode, som i Kaarsteds tolkning nok var fjern fra dialektikken, f. eks. den pragmatiske, nølerteknikken og frem for alt argumentophobningen, som frem for at styrke en sag, nærmere kunne svække den (II, 237).

9. Rodes vandel var så vidt vides dadelfri. Han måtte dog som politiker senere høre meget for sin »violette« ungdom, som fremstilledes som det søde liv, med champagnepropper, der sprang, et liv i elegance og studentikos uforpligtethed. Det blev til, at hans valgmodstandere karakteriserede ham som en gudsforgående krop – som iøvrigt havde en slet moral (II, 193). Man søgte endog at mistænkeliggøre Rode i forbindelse med straffelovens bestemmelser om homoseksualitet (II, 193). Men ingen i datidens øjne dadelværdig plet kunne med føje sættes på Ove Rode. Myreflittig og energisk var han blevet. Ungdommens ulyst til det støtte, daglige arbejde og hans dovenskab var forsvundet (I, 130). Han og hans kone så let misbilligende på det søde liv, som nogle af familiens bekendte hengav sig til. Men, på den anden side, tilføjer Kaarsted, hængehoveder var hverken Line eller Ove Rode (I, 198).

10. Viljestyrke og ægerrighed havde Rode. Da han erkendte sin specielle placering i samfundet, så sine muligheder, forstod han med stor viljestyrke at tilpasse sig rollen som politiker og at udnytte denne rolle til fremme af hans partis politik. Men – som Kaarsted gør opmærksom på – politik er ikke kun at ville, det er også et spørgsmål om at have gode nerver (II, 187).

11. Gode nerver havde Ove Rode iflg. Kaarsted ikke. Han giver en række udsagn og en række beviser på Rodes uligevægtighed og temperament. Det nervøse sled på ham, hævder Kaarsted, og det satte grænser for hans styrke, selv om denne mangel – argumenterer Kaarsted tilbage – i meget opvejes af vilje og ægerrighed.

Altså: Rode manglede meget af det, som skaber den betydningsfulde partipolitiker. Men han *var* det ikke desto mindre. Det må opfattes som

en hovedtese i Kaarsteds værk. Det udtrykkes f. eks. således, at »Ove Rode synes ... at kunne alt det, der fordres af en parlamentariker i første række« (II, 187). Men hvorfor så denne model, som synes at vise det modsatte? Er det mon for at vise, at Ove Rode havde en styrke, som kunne sprænge de normal-krav, man analytisk kunne opstille?

Ove Rode biografien følger sig smukt ind i Kaarsteds store forfatter-skab. Den er på mange måder initiatoren til en række studier og afhandlinger, som Kaarsted har udarbejdet dækkende denne periode. Kaarsted kender denne periode til bunds. Han har gennemarbejdet en meget stor del af kildematerialet til dette tidsafsnit i Danmarks historie. Historiografisk placeret hævder denne biografi sig ligeledes smukt. Den er et omhyggeligt, velafbalanceret arbejde, som gør den til en solid enhed i rækken af danske biografier. Politologisk har biografien betydning ved sin klare og systematiske materialefremlæggelse og ved redegørelserne for det taktiske og det personlige spil i dansk politik. På det metodisk-analytiske og på det teoretiske plan gør afhandlingen sig i mindre grad gældende.

Bertel Heurlin

Ole Karup Pedersen: Udenrigsminister P. Munchs opfattelse af Danmarks stilling i international politik. Københavns universitets institut for samtidshistorie og statskundskab, skrifter 2. Kbh., i kommission hos G.E. C. Gads forlag 1970. 650 s.¹

Ole Karup Pedersens stort anlagte værk har ikke som formål at give en historisk-biografisk skildring af P. Munch som udenrigsminister 1929–1940. I det indledende kapitel: »Problemstilling og metode« opstiller han (side 1) som målet for sin undersøgelse at efterprøve »en række formodninger eller hypoteser, som er opstillet indenfor den teoretiske litteratur indenfor faget International Politik, i det håb at den i denne undersøgelse anvendte fremgangsmåde vil gøre det muligt at foretage andre tilsvarende undersøgelser af andre statsmænds opfattelser af deres respektive staters placering i international politik. Selv betragter jeg undersøgelsen som et forsøg. Om forsøget lykkes er ikke så meget afhængig af, i hvor høj grad undersøgelsen kan hævdes at give nye oplysninger om den konkrete genstand – P. Munchs opfattelse af Danmarks stilling i international politik. Afgørende er i hvilken udstrækning og inden for

¹ Ole Karup Pedersen erhvervede i juni 1970 den filosofiske doktorgrad ved Københavns universitet for dette arbejde. Den følgende anmeldelse er i samarbejdet form min opposition ved denne lejlighed.